

El foc

El foc ha estat sempre un dels elements més indispensables de la festa. A l'espai festiu de la nit esdevé essencial per aconseguir un entorn extraordinari que trenqui l'ambient quotidià de la comunitat. Antigament, quan la il·luminació fora de les hores de sol era escassa i es convivia amb la foscor, l'abundància de lluminària per mitjà del foc anunciava la festa i creava un efecte especial.

La documentació de l'edat mitjana explica com s'encenien fogueres a dalt dels campanars i a les torres de les muralles amb l'objectiu de recordar fins on arribava la resplendor de les fogueres i que en aquella comunitat se celebrava una festa. Amb l'arribada de l'electricitat, a moltes poblacions era comú, per festa major, llogar il·luminacions extres, talment com encara avui se n'omplen els carrers amb motiu de les diades nadalenques.

Avui, però, l'ambient extraordinari esdevé el contrari del que vivien els nostres avantpassats. Mentre que ells trencaven la foscor amb més llum i el foc era l'única forma d'il·luminació que existia, nosaltres apaguem la llum elèctrica buscant justament la penombra i encenem la llum més inusual actualment, és a dir, la de les flames.

Tanmateix, el foc també era un element d'espectacle: els diables i el bestiar llançaven foc grec a les processons de Corpus i a les diades assenyalades. Fins i tot era present en el seu aspecte lúdic quan la gent corria els bous amb les banyes embolades amb foc o jugava amb torxes enceses la nit de Sant Joan. De llavors també ens vénen les atxes que desfilen a les processons de Setmana Santa, les llànties votives dedicades a algun sant i les torxes que il·luminen els seguicis solemnes.

En cada solstici i cada equinocci se celebraven festes en les quals l'aglutinador era la foguera, a l'entorn de la qual es reunia la comunitat, així com la família, que es trobava al voltant de la llar de foc cada vespre.

S'ha perdut la convivència quotidiana amb el foc i aquest s'ha convertit en un estrany, moltes vegades temut. En l'actualitat, tenim el foc encadenat i el dominem pitjant un botó, fins al punt que les llars de foc de les cases són més aviat un caprici romàntic per fer unes torrades ocasionals. Tot i això, el foc festiu segueix present en les fogueres de Sant Joan, en les carretes dels diables, en els castells de focs d'artifici, etc. La necessitat d'un entorn festiu singular ens porta a deixar el carrer a les fosques i vestir-lo d'espurnes, flames i espetecs, amb el desig de convertir aquell espai quotidià en un microcosmos màgic, fet a mida per a la nostra festa.

El foc de l'infern festiu

Els diables i les bèsties llançant foc ja estan documentats a les processons del Corpus medieval. Diversos textos citen la lluita d'àngels i dimonis. També apareixen dracs i víbries llançant foc grec per la boca a les primeres documentacions del segle XV.

El model de colles de diables més comú prové del ball parlat que es conserva a l'àrea tradicional, on cada diable recita els seus versos satírics i acaba amb l'encesa de les carretes que porta a la maça.

Abans el foc era un element que completava la ferotgia de les bèsties festives o els diables, però modernament s'han convertit tots plegats en un atractiu per si mateix. Des dels anys vuitanta, amb la influència dels Plens de la Patum i de l'espectacle *Dimonis* dels Comediants, moltes de les noves colles de diables van derivar cap a l'animació espectacle amb foc, sense versos i amb un sentit estrictament lúdic. També moltes de les bèsties de foc de nova creació han fugit dels animals tradicionals per crear elements que podrien sortir d'un malson, sempre al servei de la festa del foc.

L'expansió de les colles de diables i del bestiar de foc ha fet proliferar, a les festes majors de tot el país, els coneguts correfocs, on el bany de guspines esdevé l'element central.

Armes de festa

L'origen dels trabucaires l'hem de buscar en el fet d'expressar l'alegria de la festa engegant trets a l'aire. Era comú a moltes poblacions que, simultàniament al repic de campanes, es disparessin trets a l'aire, talment com avui enlairem coets per expressar l'alegria de la victòria de l'equip esportiu preferit. És a Centelles on conserven el mot *galejador* per anomenar els escopeters que, cada 30 de desembre, celebren la Festa del Pi, una altra festa declarada d'interès nacional per la Generalitat.

La presència dels trabucaires galejant a Solsona està documentada al segle XVII i es va mantenir viva a les Caramelles fins a la Guerra Civil. Els trabucaires anunciaven l'arribada a les masies galejant una estona abans, com avui es pot veure a les Caramelles d'Ardèvol o a les de Súria. Després de la Guerra Civil es va recuperar la funció festiva dels trabucs en aquestes contrades, on, des dels anys vuitanta, han proliferat altres grups de trabucaires.

Mentre que els trabucaires són comuns a les comarques del Solsonès, el Bages i el Berguedà, a la zona del Gran Penedès i el Camp de Tarragona l'ús de trabucs per a la festa és present en el Ball de Serrallonga. En aquest ball parlat es rubriquen a trabucades els versets que reciten el bandoler i cada un dels personatges de la seva quadrilla.

El nostre foc de cada festa

Si parlem de foc no podem deixar de banda elements tan indispensables de les festes majors com les tronades i els focs d'artifici. El castell de focs i la tronada tenen una funció específica dins de la festa, malgrat que són elements ben diferents.

La tronada acostuma a ser un element sonor com el repic de campanes que serveix per destacar un acte concret, sigui al començament o al final de la celebració. Cal destacar les tronades que es fan a Reus per Sant Pere (29 de juny) i a Solsona per la Mare de Déu del Claustre (8 de setembre). Encara es munten de manera tradicional: amb un regueró de pólvora a terra, unint els morters entre si.

L'encís de badar mirant cap amunt la bellesa efimera però intensa de coloraines canviants fa que el castell de foc sigui un espectacle multitudinari. Algunes poblacions com Sitges o Barcelona, amb el Piromusical, el consideren un dels actes importants de la festa. Esmert a banda es mereixen els concursos de focs d'artifici, el de Tarragona i el que es fa a la platja de Blanes per Santa Anna, en què cada espetec de llum es reflecteix a la superfície del mar.

